

Åkerriksa var ikke historie likevel!

Fredag 26. juni var det sommeravslutning i styret i historielaget i Rustad`n hos Anne Grete og Per Olav. Vi hadde med oss våre ektefeller. Aud og undertegnede sykla, og det blei midnatt og sommerskumring før vi dro hjemover.

Da vi kom opp skolebakken og akkurat passerte toppen ved Vestbyskolen, var det en rar lyd. Lyden kom fra jordet vårt på Åmot. Det hørtes nesten ut som om ei forvokst grashoppe spelte. «Kreks-kreks, kreks-kreks, kreks-kreks», sa det. Aud hadde hørt lyden også et par dager før da hun kom seint hjem med bussen til Vestby, og hadde spasert hjem. Vi stoppa og hørte. Lyden holdt på og holdt på. Hva kunne dette være? Det kunne da ikke være.....

Vi dro hjem. Jeg satte meg umiddelbart ned og søkte på nettet etter lydopptak av åkerrikse. Og ganske riktig. Jeg har aldri før hørt ei åkerrikse spille, men det var ingen tvil. I byggåkeren på Østre Åmot satt det ei åkerrikse og spelte. Alt stemte: Lyden. Tidspunktet på døgnet. At det ikke var noe å se; bare lyden. Hvilken lykke!!!

Kvelden etter var vi ute igjen og hørte på riksa. Den spelte som kvelden før, men nå kunne vi tydelig høre at det ikke bare var èn, men to spellende fugler. Vi hadde besøk av en kar fra Norsk Ornitologisk Forening på Romerike. Han kunne bekrefte at det satt to hanner og spelte i åkeren.

Sånn fortsatte det i flere uker, og jeg hadde med flere kjenninger ut i skumringa for å høre – også barnebarnet Julie som fikk være oppe til langt på kveld for å høre låta.

Åkerriksa er en kritisk truet fugleart i Norge. Den står på den såkalte rødlista. Den har hatt store problemer med å tilpasse seg moderne landbruk. -Men slik var det ikke i gamle dager.

Slik ser åkerriksa ut.

Sommernattas fugl.

Helga Østnæs (1902-1992) var fra Østanes i gamle Fet kommune. Helga hadde lenge jobb hos min mors tante og onkel Dorthea og Gunvald Nordby på Enger i Skedsmo. Da disse solgte gården på 1950-tallet og flyttet til Gjerdrum, fikk Helga i stedet jobb hos mine besteforeldre Ingeborg og

Kristoffer Laache. Hun bodde på et rom på «tredjaloftet» i hovedbygningen, og jobbet både som «innejente» og gårdsarbeider. Hun var rett og slett blitt en del av familien vår.

En gang rundt 1967/68 fikk jeg være med Helga på helgetur med bussen fra Lillestrøm og til Gansdalen for å overnatte i himmelsenga på Østanes. Vi gikk tur ned til Øyeren, og jeg fikk se engene der Helga hadde vært med på slåttene i oppveksten. En ting jeg husker hun fortalte var at hun savnet lyden av åkerriksa i sommernatta. Hun hadde aldri hørt den hverken i Skedsmo eller Gjerdrum, men i gamle dager var den vanlig her på Østanes. Fuglen greide seg fint i gamle dagers slåtteenger som ikke ble så intensivt drevet, og der slåttonna først kom langt ut på sommeren; gjerne når eggene hadde klekt og rikseungene allerede hadde forlatt reiret på bakken.

Åkerriksa har også en plass i folketroen. Ifølge Store Norske leksikon var det viktig at åkerriksa holdt til godt ute på jordene. Kom hun for nær husa var det et varsel om dødsfall. Og dersom åkerriksa spelte høyt opp ved fjellgårdene var dette et varsel om at uår var i vente.

Åkerriksa går for å være en sky, liten fugl. Den er omtrent 30 cm. lang og brunspraglete. På bakken speller den, finner føde og hekker. Den er en trekkfugl som om vinteren holder til i Afrika. På latin heter åkerrikse «*crex crex*», og dette er nok et navn som etteraper lyden. Et sted leste jeg at lyden ligner den du får når du drar fingrene nedover en kam.

Hvorfor kom åkerriksa til Åmot, og kommer den tilbake?

Nei, jeg veit ikke hvorfor den kom. Riktignok var det kjørt på fett med kumøkk på jordet i vår. Det var heller ikke pløyd, så det var sikkert litt halmrester fra i fjor rundt omkring i jordoverflata. -Og så ble det også den tettete og fineste byggåkeren vi noen gang har hatt her på bruket. Kanskje var det summen av alt dette som gjorde at det ble god mattilgang nedi åkeren, og lett å gjømme seg bort?

Det gikk bra for åkerriksa vår i sommer. I slutten av august ble byggåkeren tresket, og også jeg hadde ei økt på treskeren. Det var igjen bare ei smal skår i teigen. Jeg kjørte sørover mot jordekanten da jeg ser åkeren beveger seg flere steder foran treskeren. Først løper to små fugler ut i enden av skåra og beinflyr mot bringebærkjerret i jordekanten. Like etterpå letter en litt større brunspraglete fugl nærmere treskeren. Jeg så den godt. Det var ei åkerrikse som fløy på den karakteristiske måten som beskrives om arten. Jeg hadde altså rett og slett observert riksemor og to nesten flygeferdige ungfugler. For en ære! Det er sjelden å høre riksa, og enda sjeldnere å se den!

Nå er spørsmålet: Kommer åkerriksa tilbake neste år, eller var besøket i sommer bare en gjesteopptreden? Det er litt ymse en finner rundt på nettet om tilstanden for åkerriksa, men det ser ut som at bestanden nå kan være i svak bedring. Uansett er den velkommen tilbake til oss!

Østre Åmot

September 2020

Tor Laache